

למה מופתים וניסים – דבר תורה

עשיית אותו ומופתים מלווה את תהליך יציאת מצרים לכל אורכה, למן דברי הקב"ה למשה בתחילת השליחות: "בְּלִכְתֹּךָ לָשׁוּב מִצְרַיִם רְאֵה פְּלִהֲמֹפְתִים אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי בְּיָדְךָ וְעָשִׂיתָם לִפְנֵי פְרַעֲה וְאָנִי אֲחַזֵּק אֶת־לְבָבוֹ וְלֹא יִשְׁלַח אֶת־הָעַם", ועד מכת בכורות בפרשתנו: "לֹא־יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פְּרַעֲה לְמַעַן רְבוֹת מוֹפְתֵי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם". וגם לדור הבנים מזכיר משה בספר דברים: "וַיִּתֵּן ה' אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים גְּדֹלִים וְרָעִים בְּמִצְרַיִם בְּפְרַעֲה וּבְכָל בְּיַתּוֹ לְעֵינֵינוּ", ובפרשת הביכורים עומד אדם מישראל בבית המקדש ואומר: "וַיּוֹצֵאנוּ ה' מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֶרַע נְטוּיָה וּבְמַרְא גְּדֹל וּבְאֹתוֹת וּבְמוֹפְתִים (דברים כו ח) – פסוק שנדרש הרבה בהגדת פסח הבא עלינו לטובה. והדברים חוזרים גם בנביאים: "וַתֵּצֵא אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֹתוֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְיַד חֲזָקָה וּבְאֶזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמַרְא גְּדֹל" (ירמיהו לב כא), ובתהלים קלה ט: "שָׁלַח אֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּתוֹכֵכִי מִצְרַיִם בְּפְרַעֲה וּבְכָל עֲבָדָיו" ועוד ועוד.

אך נשאלת השאלה: מה מטרת מופתי מצרים ולמי הם מיועדים? לשכנע את פרעה ואת המצרים בגדולת הקב"ה? לעקור את העבדות והעבודה הזרה של בני ישראל? לחזק את משה השליח?

בא מדרש תנחומא (בובר, פרשת וארא סימן יב) ומוסיף שמן למדורה כשהוא מתאר את המופתים הראשונים שעשו משה ואהרון לפני פרעה: "כיון שהלכו אצל פרעה, אמר: תנו לכם מופת, מיד: וישלך אהרון את מטהו (שמות ז י), באותה שעה שחק פרעה עליהם, אמר להם: משה ואהרון, מה אתם סבורים שבאתם לשחק עלי? אלא איני מתיירא מן הדברים האלו, כל מצרים מלאה כשפים! יש מוליכין תבן לעפרים, כתם לרקם?

ואחרי מכת הכינים עליה אמרו החרטומים לפרעה: "אצבע אלהים היא" – כן השתכנע פרעה? הקב"ה יותר חזק ומחולל פלאים יותר מהחרטומים?

לרמב"ם בהלכות יסודי התורה פרק ח הלכה א יש דעה מאד מוצקה בנושא ואלה דבריו שם: "משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי שאפשר שיעשה האות בלט וכישוף. אלא כל האותות שעשה משה במדבר לפי הצורך עשאו, לא להביא ראיה על הנבואה. היה צריך להשקיע את המצריים - קרע את הים והצלילן בתוכו. צרכנו למזון - הוריד לנו את המן. צמאו - בקע להן את האבן. כפרו בו עדת קרח - בלעה אותן הארץ. וכן שאר כל האותות.

ובמה האמינו בו? במעמד הר סיני; שעיינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר: האש והקולות והלפידים. והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אליו ואנו שומעים: משה, משה, לך אמור להן כך וכך. וכן הוא אומר: פנים בפנים דבר ה' עמכם. ונאמר: "לא את אבותינו כרת ה' את הברית הזאת". ומנין שמעמד הר סיני לבדו היא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בו דופי? שנאמר: "הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם".

הרמב"ם אינו פרשן המקרא ומתמקד בהלכות יסודי התורה ובנושא הנבואה ולפיכך הוא מתעלם כנראה מעשרת המכות ומהפסוקים שהבאנו לעיל. לשיטתו, לא מופתים וניסים הם שיגרמו לנו להאמין, ובוודאי גם לא לפרעה ולמצרים. הכל רק לצורך תהליך הגאולה, הכל "לפי הצורך". אבל אז מתעוררת ביתר שאת השאלה: למה לא מכה אחת ושחרור מייד? מה פשר "למען רבות מופתי בארץ מצרים", מה הלקח מכל שרשרת המכות האלה והכבדת לב פרעה?

רמב"ן בפרשתנו פורש לפנינו מפה רחבה של היחס למופתים וניסים. ואלה דבריו בתמצית על מצוות תפילין, שמות יג טז: "וְהָיָה לְאוֹת עֲלֵי־דָבָר וּלְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְחֻזְקָה יִדְ הוֹצִיאָנוּ ה' מִמִּצְרַיִם ... ועתה אומר לך כלל בטעם מצוות רבות. הנה מעת היות עבודת גילולים בעולם, מימי אנוש, החלו הדעות להשתבש באמונה: מהם כופרים בעיקר ואומרים כי העולם קדמון, כחשו בה' ויאמרו לא הוא, ומהם מכחישים בידיעתו הפרטית "וְאָמְרוּ אֵיכָה יִדְעֵאֵל וַיֵּשׁ דָּעָה בְּעֵלְיוֹן" (תהלים עג יא). ומהם שידודו בידיעה ומכחישים בהשגחה, ויעשו אדם כדגי הים שלא ישגיח האל בהם ואין עמהם עונש או שכר, יאמרו: "עזב ה' את הארץ".¹ וכאשר ירצה האלהים בעדה או

¹ כוונתו לפסוק בחבקוק א יד: "וַתַּעֲשֶׂה אֱדָם כְּדָגֵי הַיָּם כְּרֶמֶשׂ לֹא־מִשָּׁל בּוֹ", שאפשר לפרשו כמכוון לגישה האריסטוטלית, ל-"אלוהי הפילוסופים". לחז"ל יש דרשות אחרות על פסוק זה. ראה עבודה זרה ג ע"ב, ספרי דברים שו, פסיקתא רבתי פסקא כא ועוד.

ביחיד ויעשה עמהם מופת בשנוי מנהגו של עולם וטבעו, יתברר לכל ביטול הדעות האלה כולם. כי המופת הנפלא מורה שיש לעולם אלוה מחדשו, ויודע ומשגיח ויכול.²

ובעבור כי הקב"ה לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר, יצוה אותנו שנעשה תמיד זכרון ואת לאשר ראו עינינו, ונעתיק הדבר אל בנינו, ובניהם לבניהם, ובניהם לדור אחרון.³ והחמיר מאד בענין הזה כמו שחייב כרת באכילת חמץ (לעיל יב טו) ובעזיבת הפסח (במדבר ט יג), והצריך שנכתוב כל מה שנראה אלינו באותות ובמופתים על ידינו ועל בין עינינו, ולכתוב אותו עוד על פתחי הבתים במזוזות, ושנוכיר זה בפינו בבוקר ובערב ... ושנעשה סוכה בכל שנה, וכן כל כיוצא בהן מצות רבות זכר ליציאת מצרים.⁴ והכל להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים שלא ישתכחו, ולא יהיה פתחון פה לכופר להכחיש אמונת האלהים. כי הקונה מזוזה בזו אחד וקבעה בפתחו ונתכוון בעינינה, כבר הודה בחידוש העולם ובידיעת הבורא והשגחתו, וגם בנבואה, והאמין בכל פינות התורה. מלבד שהודה שחסד הבורא גדול מאד על עושי רצונו, שהוציאנו מאותו עבדות לחירות וכבוד גדול לזכות אבותיהם החפצים ביראת שמו.⁵

ומן הנסים הגדולים המפורסמים, אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה. שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו, עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם נסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד... הכל בגזרת עליון... ויתפרסמו הנסים הנסתרים בענין הרבים, כאשר יבוא ביעודי התורה בענין הברכות והקללות וכו'. המופת הוא שמעיד על בורא העולם ומחדשו.

לשיטת רמב"ן הניסים והמופתים הגלויים הם עברנו. מניסי מצרים והמדבר הגלויים ואח"כ בכיבוש הארץ ופה ושם ע"י נביאים כאלהו ואלישע, יש מעבר הדרגתי לניסים הנסתרים המלווים אותנו בחיי היום-יום. מה שנראה לנו כטבע וכמנהגו של עולם, איננו אלא נס נסתר והשגחה תמידית. וכמו שאומרת הגמרא במסכת תענית: "מי שאמר לשמן וידלוק – הוא יאמר לחומץ וידלוק". ומה נגיד אנחנו שחיים בדור בו השכל והתבונה האנושיים נוכחים בחיינו בכל רגע ורגע, דור בו המדע והטכנולוגיה והמתמטיקה והפיסיקה והביולוגיה שולטים בנו? האם אנחנו מסוגלים כאנשים דתיים מודרניים לראות בתבונה האנושית את הניסים הנסתרים של ימינו? האם כשאנחנו אומרים שלוש פעמים ביום "חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה", אנחנו מסוגלים להתחבר לשיטת רמב"ן של הניסים הנסתרים? האם גם זה זכר למופתים הגדולים של יציאת מצרים?

ראו [הדף המורחב כאן](#).

שבת שלום, מחלקי המים

² וזו המטרה של המופתים במצרים, להראות שיש בורא ומשגיח לעולם. כפי שממשיך שם רמב"ן ואומר: "ולכן יאמר הכתוב במופתים: למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ (לעיל ח יח) - להורות על ההשגחה, כי לא עזב אותה למקרים כדעתם. ואמר: למען תדע כי לה' הארץ (שם ט כט) - להורות על החידוש, כי הם שלו שבראם מאין. ואמר: בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ (שם ט יד) - להורות על היכולת, שהוא שליט בכל, אין מעכב בידו. כי בכל זה היו המצריים מכחישים או מסתפקים. אם כן, האותות והמופתים הגדולים עדים נאמנים באמונת הבורא ובתורה כולה". רמב"ן גם מוסיף שם את תפקידו של הנביא, משה במקרה זה, ואומר: "וכאשר יהיה המופת הוא נגזר תחילה מפי נביא יתברר ממנו עוד אמינת הנבואה, כי ידבר האלהים את האדם ויגלה סודו אל עבדיו הנביאים, ותתקיים עם זה התורה כולה". האותות והמופתים הם עדות לחידוש העולם! להשגחת הקב"ה בעולם שברא. ומאמונת הבורא, לעדות וקיום התורה כולה!

³ לא תמיד יהיו ניסים! אין זה מנהגו של עולם. ראו המשנה במסכת אבות פרק ה על אותם דברים שנבראו בערב שבת בין השמשות. ראו דברינו [מצוות לזכירת יציאת מצרים](#), שם ספרנו 32 מצוות שהם "זכר ליציאת מצרים".

⁴ רמב"ן ממשיך שם במילים מרוממות: "וכוונת כל המצוות שנאמין באלהינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה. שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין אל עליון חפץ בתחיתונים מלבד שידע האדם ויודה לאלהיו שבראו". ומצוות, עובר רמב"ן לתפילה, בפרט תפילה בציבור ובדגש על תפילה של הודיה (כגון אמת ואמונה ונשמת כל חי), והוא אומר: "וכוונת רוממות הקול בתפילות וכוונת בתי הכנסיות וזכות תפילת הרבים, זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לאל שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמרו לפניו בריותיך אנחנו". אז הנה התפנית הגדולה שעושה רמב"ן. "למען תדע" הנלווה למופתי מצרים המורים על חידוש העולם, אינו בעבור פרעה ועבדיו, כי אם בעבור עם ישראל – שהוא ידע ויזכור. לא במטרה לשכנע את המצרים "המכחישים או המסתפקים", אלא בעבור ישראל שהיו שקועים במ"ט שערי שעבוד וטומאה. את המצרים, שום דבר לא ישכנע. את בני ישראל, הלוואי. ואגב, לאמונה בבורא עולם ומחדשו, נלווים גם זכירה והודאה של "חסד הבורא גדול מאד על עושי רצונו".